

UOT (UDK) 3.37

PEDAQOJİ DİAQNOSTİKANIN ÜSULLARININ TƏLİM PROSESİNƏ TƏTBİQİNİN ƏHƏMİYYƏTİ*dosent Bayramova Ziyafət Vilayət qızı, Salahova Kamilə Zakir qızı**Gəncə Dövlət Universiteti**ziyafet@bk.ru, kamile.salahova.82@inbox.ru*

Xülasə: *Pedaqoji diaqnostika və keyfiyyət ayrılmaz hissələrdir və ilk olaraq 1968-ci ildə təqdim edilmişdir. Pedaqoji diaqnostika öz məqsəd, vəzifə və tətbiqi dairəsinə görə tam müstəqildir. Təlim-tərbiyə prosesinin öyrənilməsinə təmin edir, ilkin şərtləri və nəticələrin müəyyən edilməsinə köməklik edir. Diaqnostika öz mahiyyəti ilə təlim tərbiyə prosesinin və onun nəticəyönümlülüyünü şagirdin səviyyəsində baş verən dəyişikliklər əsasında qurursa, onun kökləri çox qədim dövrlərə gedib çıxır. Bir sıra qabiliyyətlərin bilik və bacarıqlarını sınaqdan keçirməsi ilə bağlamaq olar. Pedaqoji prosesinin optimallaşdırılmasına təhsilin cəmiyyətin inkişafına xidmət etməsinə yönəldir.*

Açar sözlər: pedaqoji diaqnostika, məqsəd, təlim, proses, nəticəyönümlü

Ключевые слова: педагогическая диагностика, цель, обучение, процесс, результативность

Key words: pedagogical diagnosis, purpose, learning, process, performance

Pedaqoji diaqnostika zamanı müsahibə üsulu müəllim tərəfindən şagirdlər haqqında tam dolğun informasiyanın alınmasına xidmət edir. Biz çox hallarda bu işin təşkilini ya pedaqoq, yaxud da valideyin təşəbbüs irəli sürür. Müsahibə zamanı uşağın inkişafının mühüm xüsusiyyətləri öyrənilir. Müsahibənin ən başlıca səbəblərindən biri valideyinin müəllimə konsultativ kömək üçün müraciəti də ola bilər.

Müsahibənin məqsədi – uşağın inkişafı haqqında fikir mübadiləsi, təlim prosesində meydana çıxan problemlərin səbəbi, həlli, səviyyəsi və ümumiyyətlə uşağın müxtəlif təlim mərhələlərində üzləşə biləcəyi problemlərin həlli yollarının tapılması, profilaktik tədbirlərin pedaqoq və valideyinlər tərəfindən həyata keçirilməsi [2].

Qeyd edək ki, korreksiyaedici xarakterli atılan addımlar valideyn və müəllimin bir istiqamətdə apardığı məqsədyönlü işin əsasında öz həllini tapmalıdır.

Müsahibələrin təşkili zamanı pedaqoq aşağıdakı tələbləri gözləməlidir:

Müsahibəmaraz doğurmalı, valideyinlər tərəfindən dəstəklənməlidir ;

Müsahibə üçün seçilmiş məkan və vaxtı düzgün düşünülmüş qaydada icra etmək lazımdır

Müsahibənin effektivliyi valideyinlərin aktivliyindən çox asılıdır;

Valideyinlərin tərbiyəvi təsirini müəllim kəskin tənqid etməməli;

Müsahibənin nəticəyönümlülüyünü müəllim valideyinlərin nəzərinə bütün xirdalıqları ilə çatdırılmalıdır;

Müsahibədə hər iki valideyinin iştirakı daha məqsədə müvafiqdir;

Uşağın psixofiziki xüsusiyyətləri və mövcud çətinliklər haqqında valideynlərdə real təsəvvürlər yaratmaq lazımdır;

Gələcəkdə planlaşdırılacaq müsahibələr və görüşlərin qarşısında duran vəzifələr və perspektiv işləri müəyyənləşdirmək;

Intervyu formasında olan sorğu ən qədim diaqnostik üsullara aiddir. Qədim dövrlər elmiliyə qədər bir mərhələdə müsahibəyə bənzər şəkildə meydana gəlmişdir, lakin müsahibədən fərqlidir. Diaqnostik məqsədə müvafiq olaraq söhbət əsnasında qurulur, əvvəlcədən planlaşdırılarkən intervyu kimi təqdim edilir.

Müşahidə prosesində hər bir şagirdin maraq dairəsi nəzər nöqtəsi müəyyənləşdirərək istənilən nəticəni əldə edirik və gələcəkdə onun davranışını məqsədyönlü tənzimləmək mümkündür.

Təcrübə göstərir ki, müşahidə üsulu tək ayrı-ayrı şagirdlərin təlim prosesində nailiyyət və problemlərin araşdırılmasına deyil, həm də məktəb çərçivəsində siniflər arasında müqayisəli təhlil aparmaq olar, təlim nəticələrinin diaqnostik prizmadan analizi təmin oluna bilər.

Buna misal olaraq, Gəncə şəhəri 4№-lı tam orta məktəbində rityaziyyat həftəsi çərçivəsində keçirilən “Şən və Hazırcavablar Klubunun” təqimatında olan tədbir çox maraqlı olmuşdur. Tədbirin təşkilatçısı məktəbin sinif müəllimi Məmmədova Səbinə Sabir qızı bizə keçirilən tədbirin diaqnostik məqsədlərini açıqladı: şagirdlərin nitqinin inkişafının (qeyd: tədbir məktəbin üçüncüləri arasında, rus böləsi üzrə keçirilirdi), dünyagörüşünün, şifahi hesablama, abstrakt təfəkkürün, məntiqin və diqqətin inkişafı, riyazi elmlərə marağın, kollektivdə baş verən proseslərin diaqnostikası olmuşdur.

Burada musiqi, təchizat, tablolar və oyuncaqlar çox rəngarəng olmuşdur. Hər komandadan 5 iştirakçı var idi. Tədbirin fraqmentləri slayd formasında yığılmışdır. Bir neçəsinin görüntüsünü tədqiqat işinə əlavə olaraq təqdim edirik.

Kapitanların yarışmasında məntiqi baxımdan maraqlı tapşırıqlar olmuşdur.

Məs.1. Tək ayaqda dayanan xoruzun çəkisi 3 kq. 2 ayaq üstündə duranda çəkisi neçə olacaq?

2. Bir yumurtanın bişməsinə 5 dəq. vaxt sərf olunur. 6 yumurtanın bişməsinə nə qədər vaxt lazımdır.

Bu kimi tədbirlərin keçirilməsi uşaqlarda təlimə maraq, sərbəst fikir yürütməklə yanaşı pedaqoqlar üçün isə sinfin ümumi bir çox parametrlərlə təlimi diaqnostikanı keçirmək imkanı yaradır.

Gələcəkdə pedaqoji fəaliyyətində hər müəllim korreksiyaedici funksiyanı rəhbər tutaraq öz işini təkmilləşdirə bilər.

Bir çox hallarda istənilən informasiyanın alınması üçün müsahibə və sorğu əvəz olunmayan üsuldur. Sorğu vasitəsi ilə obyektiv (fakt, məlumat) və subyektiv (fikirlər, mövqe) nəticələr əldə etmək olar.

Sorğu üsulunu adətən, aşağıdakı əlamətlərə müvafiq quraşdırmaq olar:

informasiyanın toplanılmasında şifahi və yazılı formalardan istifadə;

standartlaşdırılma səviyyəsinə görə informasiyanın fərdi və yaxud qrup şəklində toplanması;

bir və ya bir neçə dəfə sorğu üsulundan istifadə .

Intervyu – müəyyənləşdirilmiş elmi məqsədlə planlaşdırılmış fəaliyyətdir. Bu fəaliyyət prosesinə cəlb edilən məqsədyönlü və stimül verən sualların cavablandırılması tələbi baxımından yanaşılır.

Intervyu standart və strukturlu olmaqla yanaşı qeyri-standart və struktursuz ola bilər. Bunlar arasında müəyyən mərhələ və şərtlər mövcuddur. Tədqiqat obyektindən və problemin

qoyuluşundan asılı olaraq informasiyanın planlı şəkildə toplanması xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Sorğunun yalnız mövzusu verilir.

Sonrakı mərhələdə respondentlə müsahibə xarakterli söhbət qurulur. Köməkçi suallar vasitəsi ilə intervyu müsahibəni istənilən çərçivəyə salır. Burada respondentə öz mövqeyini tam sərbəst izah etməsi üçün optimal imkanlar verilir.

Intervyunun aparılması üçün bir sıra göstərişlər mövcud olur. Bu iş prosesində qarşılıqlı maraq, etimad və simpatiya vacib arqumentdir. Intervyu alan mümkün qədər neytral mövqedə olmalıdır. O, pedaqoji yaxud psixoloji aspektdən çıxış etdiyini nümayiş etdirməməli, yalnız informasiya toplamalıdır. Sərbəst danışiq tərzə tələb olunur, süniliyə heç zaman yol verilməməlidir.

Məsələyə sadə və korrektiv yanaşma valideynlərin razılığına səbəb olur, onlara fikirlərini tam izah etməyə təlim-tərbiyə prosesində qarşılaşdıqları problemləri aydın təsvir edirlər. Bu hallarda səbrlə, böyük maraqla nümayiş etdirərək müsahibəni istənilən səviyyəyə gətirmək lazımdır [1,38].

Yazılı sorğu-anket vasitəsi ilə obyektiv məlumat və subyektiv mövqeni müəyyənləşdirilməsidir.

Yazılı sorğulardan müəllimlər şagirdlərin təlim və tərbiyəsini, vasitələrinə münasibətlərini öyrənmək üçün istifadə edə bilər. Respondentlərin anonimliyi təmin edilərsə bu anonimliyi təmin edilərsə bu işin səmərəsi daha yüksək olar. Standart anketlər görülmüş işlərin nəticəsi kimi vurğulana bilər.

Baxmayaraq ki, anketlər bir çox hallarda konkret sualların təqdimatından başlanır, bu suallar mövcud məsələyə müxtəlif problemlər prizmasından yanaşılmalıdır. Yalnız sonra suallar üzərində işə başa çatdırmaq olar.

Müəllim tərəfindən tərtib edilmiş anketin diaqnostik məqsədi özü üçün konkretliyi təmin etməlidir. Təqdim olunmuş konkret pedaqoji situasiyada müəllim pedaqoji planlaşdırmaya, pedaqoji ölçülərə dair sorğu təşkil edə bilər.

Anketləşdirilmiş sorğu aparılarkən əvvəlcədən mövcud testlər nümunələri sorğulardan da mütəxəssis tərəfindən istifadə edilə bilər. Bu mərhələdə açıq suallar təqdim olunur ki, respondentlərin reaksiyasını nəzarətdə saxlamaq imkanı təmin edilsin.

Uşağın inkişafı prosesində mövcud problemləri üzə çıxarmaq üçün xüsusi qayda üzrə tərtib edilmiş sorğular işlənilə bilər. Bunun tətbiq olunması üçün hər müəllim xüsusi metodikadan istifadə etməlidir. Respondentlər sərbəst olaraq açıq tip sorğular, yaxud qapalı tip sorğu sualları variant seçimləri verilməklə cavablandırırlar.

Hazır sorğu nümunələri artıq mövcuddur. Məs. M. M. Semaqo tərəfindən işlənilib hazırlanmış sorğu 36 müddəni təqdim edir. Bu müddəalar özündə bir neçə məsələni ehtiva edir.

Hər müddəə 0, 1, 2 balla qiymətləndirilir:

0 ball – istənilən fəaliyyət əlaməti yaxud

ball – istənilən əlamət orta səviyyədə təqdim edilmişdir ;

ball - əlamətlər gözəcarpacaq səviyyədədir.

Ümumi ballar hesablanır və uşağın inkişafının təmin olunması barədə tədbirlər planlı şəkildə valideynlərə təqdim etmək imkanına malik olur.

Fəaliyyət nəticələrinin analizi üçün zəmin yaradan daxili psixi və xarici fəaliyyətə, davranış arasında olan əlaqəyə əsaslanır.

Bu qrupa daxil olan və geniş yayılmış sənədlərin analizidir. İnformasiyanın forma və növünə görə sənədləri aşağıdakı kimi bölmək olar :

Yazılı

Statistik məlumatları özündə əks etdirən

İkonoqrafik (kino, foto, videosənəd, şəkil və s.)

Fonetik (audioyazılar və s.)

Məzmununa görə informasiya daşıyan sənədlər mənbə kimi aşağıdakı bölgədə təqdim etmək olar :

Normativ sənədlər (instuksiyalar, göstərişlər, standartlar)

İnformasiya – məlumatı, elmi və ədəbi xarakterli sənədlər (məlumat kitabcaları, dissertasiya, monoqrafiya, elmi və metodiki ədəbiyyat)

Bu metodun bir variantıda kontent – analizdir.

Kontent – analiz mətnin öyrənilməsi üsuludur. Mətn əsasında müəllifi, yaxud mətndə məlumat verilən şəxs haqqında psixoloji təhlil ola bilər. Müəyyən elementlərin (fakt, analiz vahidləri) göstərilməsi və hesablanması nəticəsində statistik məlumatların işlənilib hazırlanması və onların nisbətində psixoloji nəticələr əldə olunur [3].

Pedaqoji analizin kontent – analizin əhəmiyyəti və məqsədi nədir ?

Vacib hesab etdiklərimizi göstərək.

Məlumat verən müəlliflərin məzmununa istinadən öyrənilməsi (ayrı-ayrı şəxslər yaxud qruplar, tendensiyalar, təzahürlər)

Məlumatın məzmunundan əks olunan pedaqoji hadisələrin öyrənilməsi.

Məlumatların məzmunu vasitəsi ilə müəlliflərin ünvanlandırılan şəxslərə pedaqoji təsirlərinin aspektləri, onların ünsiyyətinin müvəffəqiyyətinin araşdırılması.

Digər üsullar vasitəsi ilə verilmiş məlumatların dəqiqləşdirilməsi və emalı (layihə metodikalarının nəticələrinin, anket və intervyuların açıq suallarının emalı və s.)

Gündəliklər, məktublar, kitablar, anketlərin cavabları və s. – sənədli mənbə hesab edilir ki, bu da öz növbəsində potensial formada araşdırma obyektini kimi çıxış edir.

Ədəbiyyat

1. Abbasov A. N. Pedaqogika. Bakı, 2010, 22,5 c.v

2. Hacıyeva T. İbtidai təhsil pilləsində qiymətləndirmənin aparılması barədə www.edu.gov.az

3. Дмитриев И. Контент – анализ: сущность, задачи, процедуры. www.psyfactor.org.

ЗНАЧИМОСТЬ ВНЕДРЕНИЯ МЕТОДОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДИАГНОСТИКИ В УЧЕБНЫЙ ПРОЦЕСС

Байрамова Зияфат Вилаят кызы, Салахова Камила Закир кызы

Резюме

Педагогическая диагностика и качество образования являются неразделимыми частями и впервые как термин был представлен в 1968 году. Педагогическая диагностика совершенно самостоятельная по своему назначению, задаче и сфере применения. Она обеспечивает изучение учебного процесса, помогает определить предпосылки и результаты. Педагогическая диагностика корнями уходит в глубину веков. По своей сущности она способна предопределять значимые стороны самого целостного процесса. Ряд способностей может быть связан с проверкой знаний и навыков. Она направлена на оптимизацию процесса образования и на служение развитию общества.

IMPORTANCE OF INTRODUCING PEDAGOGICAL DIAGNOSTIC METHODS IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Bayramova Ziyefet Vilayet, Salakhova Kamile Zakir

Summary

Pedagogical diagnostics and educational quality are inseparable parts and were first introduced as a term in 1968. Pedagogical diagnostics is completely independent in its purpose, task and scope of application. It provides the study of the educational process, helps to determine the prerequisites and results. Pedagogical diagnostics has its roots in the depth of centuries. In its essence, it is capable of predetermining significant aspects of the holistic process itself. A number of abilities can be related to the verification of knowledge and skills. It is aimed at optimizing the education process and serving the development of society.

Rəyçi: dosent Allahverdi Quliyev

Təhsilin pedaqogikası və metodikası kafedrasının 22 noyabr 2023-cü il tarixli iclasın 03saylı protokolu

Daxil olma tarixi 24 noyabr 2023-cü il